

KS. JAN DECYK
Warszawa, UKSW

LITURGIA GODZIN A EUCHARYSTIA

Chrystus jako Kapłan Nowego Przymierza powołał do istnienia Kościoł, a wszystkim jego członkom — poprzez wiarę i chrzest — dał udział w swoim kapłaństwie, które realizuje się w Kościele. Prawdę tę przypomina Konstytucja o liturgii świętej Soboru Watykańskiego II:

Jezus Chrystus, Najwyższy Kapłan Nowego i Wiecznego Testamentu (...). To kapłańskie zadanie wykonuje nadal przez swój Kościół, który nieustannie wielbi Pana i wstawia się za zbawienie całego świata nie tylko przez celebrowanie Eucharystii, lecz także innymi sposobami, zwłaszcza przez modlitwę godzin (KL 83).

Sprawując liturgię godzin, wierni mają możliwość antycypowania „rzeczy” niebiańskich, bo — jak podkreśla *Institutio Generalis de Liturgia Horarum* — „już teraz poniekąd mamy udział w radościach wiekuistej chwały dnia, który nie ma zachodu” (OWLG 16). Wierni zgromadzeni na modlitwie z nadzieją oczekują na objawienie się chwały synów Bożych (por. Rz 8,19).

Szczególnie dotyczy to modlitwy liturgii godzin, która jest „pieśnią pochwalną” (KL 83), hymnem Chrystusa nieustannego wielbienia Boga, „przedziwną pieśnią chwały” (KL 84), publicznym wielbieniem Boga (por. KL 99). Sprawowana chwalebna — eulogia — niejako naturalnie, prawie niepostrzeżenie przeobraża się w dziękczynienie – Eucharystię¹.

Każdy wierzący, zgodnie z naturą sakramentu chrztu, włączony w Chrystusowe kapłaństwo, jest uzdolniony do kontynuowania hymnu eschatologicznej chwały, którym — razem z całą społecznością Kościoła — będzie mógł wychwalać Boga i cieszyć się pełnią radości na „końcu czasów” Udział w kapłaństwie Chrystusa Kościół realizuje w Eucharystii, a także poprzez liturgię godzin. Każdy zaś wierzący przez udział w kapłaństwie Chrystusa potwierdza swoją przynależność do Ludu Bożego. Kościół, sprawując Eucharystię i liturgię godzin, manifestuje swoją jedność w modlitwie, a czyni to mocą Ducha Świętego, by dzięki niej wierni mogli stać się „uczestnikami boskiej natury” (2 P 1,4). Modlitwa Kościoła jest misją Chrystusa, jest Jego poleceniem, powołaniem, mandatem².

¹ Por. B. NADOLSKI, *Pastoralny walor Liturgii Godzin*, AK 445 (1983), s. 373.

² Por. W. RAFFA, *Istruzione generale sulla Liturgia delle Ore. Versione italiana e commento*, Milano 1971, s. 50–53.

1. Chrystus źródłem Eucharystii i liturgii godzin

Jednym z zasadniczych motywów treściowych liturgii Kościoła jest prawda o Śmierci i Zmartwychwstaniu Chrystusa oraz o wierze wspólnoty Kościoła w zmartwychwstanie człowieka, które jest uwarunkowane Zmartwychwstaniem Chrystusa, będącym wzorem powstania z martwych Jego wyznawców. W Chrystusie wszyscy będą ożywieni (por. 1 Kor 15,22-23), bowiem On przez swoje Zmartwychwstanie umożliwia zmartwychwstanie człowieka i uwielbienie przez człowieka Boga w Chrystusie³.

1.1. Eschatologiczny wymiar Eucharystii i liturgii godzin

Kościół został ustanowiony przez Chrystusa w czasie, ale ma także wymiar eschatologiczny, ponieważ ukierunkowany jest ku przyszłości, ku wieczności, ku Bożemu Królestwu. Wieczność, w którą człowiek wchodzi w chwili śmierci, nie jest początkiem nowej rzeczywistości, lecz wypełnieniem tego, co Bóg objawił w czasie w Osobie Jezusa Chrystusa Boga–Człowieka, w zbawczych czynach Zbawiciela (por. KK 5).

Eschatologiczny wymiar życia człowieka stanowi tajemnicę jego egzystencji w konkretnej rzeczywistości, zarówno życia doczesnego, jak i wiecznego. Można nawet mówić o sakramentalnym wymiarze czasu, który naznaczony eschatonem przemiana ludzki wysiłek w dar życia wiecznego. A zatem eschatologia realizuje się w codzienności człowieka.

Pomost pomiędzy celebracją liturgiczną a potrzebami życia codziennego stanowi na przykład eucharystia *preces*. Most ten jest usytuowany w strukturze celebracji liturgicznej Eucharystii przed błogosławieństwem i rozestaniem, wskazując w ten sposób na rodzaj pośrednictwa, jaki posiada Kościół, jego codzienną werbalno-wizualną funkcję wstawienniczą⁴.

Postrzeganie człowieka w perspektywie eschatycznej wiąże się z nieustannym kontemplowaniem w Kościele prawd Bożego Objawienia i dzieła Stworzenia, w świetle którego człowiek jawi się jako powołany do istnienia, do życia (por. Rdz 1,26-29; 2,4-25).

Kresem historii, a zarazem szczytem eschatologii jest Chrystus. Miejscem i wypełnieniem się objawienia Boga w historii jest Kościół Jezusa Chrystusa, powołany w celu urzeczywistnienia się Jego Misterium⁵. Dzięki temu celebracja w Kościele

³ Por. J. JANICKI, *Teologia modlitw za zmarłych w Mszałe Rzymskim Pawła VI i w Liturgii godzin*, RBL 33 (1980), nr 3, s. 116–118.

⁴ Por. J.A. SUPERSON, *Preces Nieszporów uroczystości Chrystusa Króla Wszechświata*, „Liturgia Sacra” 12 (2006), nr 1, s. 30.

⁵ Por. M. RUSECKI, *Eschatologia na linii zainteresowań człowieka współczesnego?*, AK 438 (1982), s. 76.

liturgii Mszy świętej, jak i sprawowana liturgia godzin, stanowią eschatologiczne głoszenie zbawienia otrzymanego w Jezusie Chrystusie, a także uwielbienie i dziękczynienie Bogu za ten dar. W tym źródłowym i pierwotnym sensie liturgia godzin — a właściwie cała liturgia — wykracza poza czas⁶.

Kościół jest najwymowniejszym znakiem i miejscem, w którym — poprzez sakramenty i modlitwę sprawowane w czasie historycznym — przygotowywana jest przyszłość eschatologiczna. Owa przyszłość w Kościele przygotowywana jest w Bogu i przez Boga, dzięki obecności Chrystusa. Jego misja bowiem została powierzona Kościołowi, na co zwraca uwagę soborowa Konstytucja dogmatyczna o Kościele:

(...) podobało się jednak Bogu uświęcać i zbawiać ludzi nie pojedynczo, z wyłączeniem wszelkich wzajemnych powiązań, lecz ustanowić ich jako lud, który uznałby Go w prawdzie i Jemu święcie służył (KK 9).

Swoją misję Zbawiciel wypełnił poprzez Misterium Paschalne. Paschalne wydarzenia Męki, Śmierci i Zmartwychwstania Chrystusa można by rozpatrywać w kategoriach czasu przeszłego, jako wydarzenia z historii, z drugiej jednak strony dzieją się one także w teraźniejszości, która trwa na zawsze. W Paschalnym Misterium Krzyża i Zmartwychwstania rodzi się bowiem i urzeczywistnia nowa wspólnota Boga z ludźmi. W Krzyżu i Zmartwychwstaniu Jezusa Chrystusa, Boga—Człowieka, nastąpiło decydujące spotkanie Boga z ludźmi. Wydarzenia paschalne przewyciężają grzech i śmierć, przywracając ludzkości Żyjącego, który nieustannie będzie prowadził wszystkich ludzi, cały świat, do wspólnoty życia z Bogiem.

1.2. Chrzest warunkiem udziału w Eucharystii i liturgii godzin

Znakami zbawienia w historii, która ma także wymiar eschatologiczny, są sakramenty, posiadające swe źródło w sakramentalnej strukturze Kościoła, „powszechnego sakramentu zbawienia” (KK 48; por. DM 5). W sakramentach Kościoła urzeczywistnia się Misterium Paschalne Jezusa Chrystusa, które jest fenomenem Bożej Miłości⁷.

Sakrament chrztu, który jest odrodzeniem z wody i Ducha Świętego, daje każdemu chrześcijaninowi udział w kapłaństwie Chrystusa, a całej wspólnotie wierzących prawo do urzeczywistniania się Jego Misterium poprzez sprawowanie liturgii Kościoła, szczególnie zaś Eucharystii i liturgii godzin. Modlitwa ta dokonuje się w jedności całego Kościoła mocą Ducha Świętego, dlatego ma eklezyjalny sens, a sprawowana w łączności z Chrystusem, zyskuje zbawczy wymiar⁸. Chrzest, włączając wierzących w Kościół, uzdalnia ich do modlitwy. Zatem liturgia godzin jest

⁶ Por. R. TAFT, *La liturgie des Heures en Orient et Occident. Origine et sens l'Office divin*, Brepolis 1991, s. 346.

⁷ Por. L.M. CHAUVET, *Eschatologie et sacrement*, LMD 220 (1999), nr 4, s. 53n.

⁸ Por. OWLG 8, 14, 28; Z. WIT, *Uświęcenie czasu w Liturgii Godzin*, AK 445 (1983), s. 384.

modlitwą ochrzczonych⁹. Eucharystia oraz liturgia godzin są głoszeniem prawdy o tym, że ochrzczeni wchodzą w nowe życie Zmartwychwstałego, zapoczątkowujące ich własne zmartwychwstanie¹⁰.

Każdy chrześcijanin poprzez chrzest wchodzi w krąg życia Bożego, umiera dla grzechu, aby żyć dla Boga. Św. Paweł dla wyrażenia tej prawdy posłużył się obrazem zanurzenia:

(...) przez chrzest zanurzający nas w śmierć zostaliśmy razem z Nim pogrzebani po to, abyśmy i my postępowali w naszym życiu — jak Chrystus powstał z martwych dzięki chwale Ojca. Jeżeli bowiem przez śmierć, podobną do Jego śmierci, zostaliśmy z Nim złączeni w jedno, to tak samo będziemy z Nim złączeni w jedno przez podobne zmartwychwstanie (Rz 6,4-5).

Św. Paweł łączy chrzest ze śmiercią Jezusa Chrystusa. „Czyż nie wiadomo wam, że my wszyscy, którzyśmy otrzymali chrzest zanurzający w Chrystusa Jezusa, zostaliśmy zanurzeni w Jego śmierć?” (Rz 6,3).

Wszczepienie w Misterium Śmierci i Zmartwychwstania Chrystusa czyni chrześcijanina częścią Ciała Chrystusa, a także uczestnikiem Jego Cierpienia, Śmierci i Zmartwychwstania, które otwierają człowiekowi drogę do życia wiecznego. Chrzest jest dla niego zadatkiem zmartwychwstania, bowiem zostaje on razem z Chrystusem pogrzebany w wodzie chrztu, by wraz z Nim zmartwychwstać. Soborowa Konstytucja o liturgii świętej podkreśla, że chrzest, jako udział człowieka w Paschalnym Misterium Chrystusa, przynosi skutki w życiu wiecznym:

I tak przez chrzest ludzie zostają wszczępieni w paschalne misterium Chrystusa: z Nim współumarli, współpogrzebani i współzmartwychwstali, otrzymują ducha przybrania za synów „w którym możemy wołać: «Abba Ojcze!»” (Rz 8,15), stając się prawdziwymi czcicielami, jakich Ojciec szuka (KL 6).

Tajemnica Paschalna jest misterium upodobniania się człowieka do Chrystusa, najpierw poprzez chrzest, a następnie przez Eucharystię i modlitwę. Zarówno więc Msza święta, jak i oficjum liturgii godzin są przejawem upodobniania się ochrzczonego do Jezusa, jako Pana. Chrześcijanin przez sakrament chrztu zostaje wszczępiiony w Tajemnicę Paschalną. Za życia uczestniczy w Eucharystii, która jest głoszeniem tajemnic Chrystusa w świecie przez Kościół.

1.3. Eucharystia i liturgia godzin drogą życia

Rytuał chrześcijański cechuje się nie tylko wymiarem eschatologicznym i realizmem sakramentalnym, ale także ma charakter personalistyczny. Znajduje to odzwierciedlenie w sprawowaniu Eucharystii, której pierwszorzędnym celem jest nie tyle przemiana chleba i wina, co odmiana życia wszystkich jej uczestników.

⁹ Por. D. DE REYNAL, *Situation de la prière commune. Perspectives pour la célébration de la Liturgie des Heures*, LMD 135 (1978), nr 3, s. 26.

¹⁰ Por. K. KONECKI, *Wymowa paschalna symboli pogrzebu*, AK 430 (1980), s. 204n.

Cała zatem liturgia Kościoła powinna stanowić wyraz zjednoczenia serc wierzących w celebrowaniu Chrystusa powierzonymu Kościołowi¹¹.

W sprawowaniu liturgii istnieje pewna dialektyka pomiędzy samym celebrowaniem a życiem, które stanowi ofiarę z samego siebie w duchu miłości chrześcijańskiej i służby miłości — podobnie jak życie Chrystusa. Celebracja Ofiary podoba się Bogu dlatego, że Chrystus włączył wierzących w swoje Ciało, aby ich ofiara mogła złączyć się z Jego ofiarą i by dzięki temu została przekształcona. Tak rozumiana ofiara urzeczywistnia się we wszystkich czynach chrześcijańskiego życia, jeśli wiara chrześcijan wyraża się w miłości chrześcijańskiej:

Przez Niego więc składamy Bogu ofiarę pochwalną nieustannie, to jest owoc warg, które wyznają Jego imię. Nie zapominajcie o dobroczynności i wzajemnej pomocy, gdyż raduje się Bóg takimi ofiarami (Hbr 13,15-16).

Głoszenie wiary jest również liturgią. W Liście do Filipian Paweł mówi o „ofiarniczej postudze około waszej wiary” (Flp 2,17), a w Liście do Rzymian wyznaje: „Bóg bowiem, któremu służę w [głębi] mego ducha, głosząc Ewangelię Jego Syna, jest mi świadkiem (...)” (Rz 1, 9) i dalej: „(...) jestem z urzędu sługą Jezusa Chrystusa sprawującym świętą czynność głoszenia Ewangelii” (Rz 15,16)¹².

Według Nowego Testamentu nie sposób oddzielić liturgii od życia. Dla chrześcijanina więc kult, ofiara i liturgia stanowią życie, urzeczywistniające się przez wiarę i miłość braterską, czyli oddanie samego siebie na służbę Bogu i innym. Dzięki wierze świat staje się dla chrześcijan miejscem, w którym działa Boża miłość, udzielana każdemu w wyjątkowy sposób, co sprawia, że w każdym można dostrzec kogoś, kogo można kochać. Kult nie jest więc jednym z sektorów życia, ale przenika całe życie¹³.

Zarówno Eucharystia, jak i liturgia godzin, stanowiąca modlitwę uświęcenia czasu, osiągają zbawczy wymiar, kiedy są złączone z Chrystusem. I Eucharystia, i modlitwa liturgii godzin są celebrowane w jedność całego Kościoła mocą Ducha Świętego. Mają zatem eklezjalny sens, a sprawowane w łączności z Chrystusem, zyskują zbawczy wymiar, jako zbawczy kult ochrzczonych¹⁴.

2. Wzajemne odniesienia liturgii godzin i Eucharystii

Eucharystia i liturgia godzin stanowią dwie różne, chociaż wielorako ze sobą powiązane, formy włączania się Kościoła w to samo Misterium Chrystusa. Podob-

¹¹ Por. TAFT, *dz. cyt.*, s. 347.

¹² *Tamże*, s. 347n.

¹³ *Tamże*, s. 348n.

¹⁴ Por. DE REYNAL, *art. cyt.*, s. 26.

nie jak trynitarny wymiar liturgii godzin ma podstawowe znaczenie we wszystkich odniesieniach, tak samo fundamentalne znaczenie ma odniesienie liturgii godzin do Eucharystii, z którą to oficjum jest powiązane z racji zasadniczych — natury oficjum i Eucharystii. Zarówno Eucharystia, jak i liturgia godzin są dziękczynieniem; także w oficjum za zmarłych Kościół uwielbia Boga i składa Mu dziękczynienie za ludzkie życie otrzymane od Boga Dawcy życia. Liturgia godzin jest więc ściśle zespolona z Eucharystią¹⁵.

2.1. Motywy eucharystyczne w jutrzni i nieszporach

Jutrznia oficjum brewiarzowego głosi prawdę o Zmartwychwstaniu Chrystusa poprzez symbol kończącej się nocy i nadejścia nowego dnia, wskazując na nieustanną obecność Chrystusa Zmartwychwstałego w Kościele. On jest wiecznym, niekończącym się Światłem, oczekiwaną Światłością, która nie zna zachodu. Budzący się dzień jest metaforą nawiązującą do dnia Stworzenia i dnia Zmartwychwstania, jutrzienka zaś ewokuje Paschę, która jest pierwszym dniem nowego stworzenia — Odkupienia. Wschodzące słońce to symbol *Kyriosa*, Pana Zmartwychwstałego, a powstający dzień figurą Paruzji, Dnia Pańskiego, który nastąpi i w którym Chrystus objawi swoje całkowite zwycięstwo. Dzieki Duchowi Świętemu chrześcijanie uczestniczą w Passze Chrystusa już obecnie¹⁶.

Na przykład pierwsze wezwanie *preces* jutrzni oficjum za zmarłych przypomina, że życie Chrystusowe w człowieku zostaje zainicjowane przez chrzest, będący sakramentem życia, które daje Chrystus.

Ojcie święty, razem z Twoim Synem zostaliśmy przez chrzest zanurzeni w śmierci i wskreszeni do życia, spraw, abyśmy postępowali drogą nowego życia i także po śmierci mogli żyć z Chrystusem.

Druga modlitwa *preces* tego samego oficjum nazywa Chrystusa Chlebem Życia i nawiązuje do powstania z martwych w dniu ostatecznym:

Dobry Ojczy, Ty nam dałeś do spożywania chleb życia, który z nieba zstąpił, spraw, abyśmy mieli w sobie życie wieczne i powstałi z martwych w dniu ostatecznym.

Chleb z nieba jest zatem zadatkim wiecznego życia w niebie. Nieszpory są natomiast modlitwą dziękczynienia za dobro i otrzymane łaski, wpływające ze Zmartwychwstania Chrystusa. Są modlitwą, w której Kościół obejmuje cały mijający dzień i dziękuje za łaskę odkupienia. Nieszpory w swojej teologicznej wymowie nawiązują do Eucharystii. Są częścią psalmów *Hallel* (Psalmy 113[112]–118[117]), które Pan Jezus odmawiał bezpośrednio po Ostatniej Wieczerzy.

Dziękczynienie za światło dnia nawiązuje do Janowej wizji z Apokalipsy, w której to wizji Baranek ukazany jest jako niegasnące Światło w niebieskim Jeruzalem.

¹⁵ Por. RAFFA, *dz. cyt.*, s. 27n.

¹⁶ Por. B. NADOLSKI, *Liturgika*, t. II: *Liturgia i czas*, Poznań 1991, s. 246, 248.

W nieszporach, nawiązujących do dzieła Stworzenia, głoszona jest chwała Chrystusa jako Tego, który w Paschalnym Misterium zrealizował nowe stworzenie. Za *Institutio Generalis* można powiedzieć, że wspólnota Kościoła zwraca się „z nadzieją ku Światłu, które nie zna zachodu, by modlić się i prosić, by Chrystus powrócił i przyniósł nam łaskę wiekuistej światłości” (OWLG 39).

Zarówno w jutrzni, jak i w nieszporach przewija się motyw powrotu Pana. Jego powrót jest źródłem nadziei i wezwaniem do czuwania. W eschatycznej nadziei na powtórne przyjście Pana ludzka tęsknota znajduje zaspokojenie¹⁷

Nieszpory są modlitwą wieczorną, *lucernarium*, sprawowaną o zachodzie słońca. Kiedy dzień chyli się ku zachodowi, Kościół modli się słowami uczniów idących do Emaus: „Zostań z nami, gdyż ma się ku wieczorowi i dzień się już nachylił” (Łk 24,29). Tę paschalną prośbę Kościół powtarza w nieszporach każdego wieczoru, w powiązaniu z Wieczerzą Pańską i „łamaniem chleba”

Preces nieszporów mają charakter eschatologiczny i wyrażają pragnienie światła, a Dawcą Światła i samym Światłem jest Chrystus. Nieszpory stanowią nawiązanie do zwyczaju *lucernarium* rozpoczynającego celebrowanie Wigilii Paschalnej, która zaczyna się od poświęcania ognia. Ogień i zapalona świeca są znakiem modlitwy i czuwania. Streszczeniem pragnienia eschatologicznego nieszporów jest refren prośb oficjum za zmarłych „Ty jesteś życiem i zmartwychwstaniem naszym”.

Klasycznym przykładem głoszenia tajemnicy zmartwychwstania w czasie liturgii godzin za zmarłych jest antyfony do Pieśni Zachariasza w jutrzni: „Ja jestem zmartwychwstanie i życie, kto wierzy we Mnie, choćby i umarł, żyć będzie, a każdy, kto żyje i wierzy we Mnie, nie umrze na wieki” (J 11,25-26).

Eucharystyczny charakter ma natomiast prośba pierwsza *preces* nieszporów za zmarłych. Odwołuje się ona do sceny wskrzeszenia Łazarza i błaga o życie dla zmarłych, odkupionych najdroższą Krwią Chrystusa. Modlący zwracają się do Chrystusa jako do Syna Bożego — Źródła życia.

Chrystus obiecuje życie, które trwa na zawsze, a jednocześnie zapewnia o swojej obecności w Kościele: „(...) Ja jestem z wami przez wszystkie dni, aż do skończenia świata” (Mt 28,20). Zmartwychwstały Chrystus przez swojego Ducha utrzymuje Kościół, który jest znakiem i rzeczywistością Królestwa Bożego rozpoczynającego się już tu na ziemi. W całym Kościele Chrystus jest obecny aż do skończenia świata, aż do momentu, gdy na ziemi nastanie w pełni niebo, gdy liturgia sprawowana na ziemi spotka się z liturgią nieba¹⁸.

¹⁷ Por. J. DECYK, *Eschata w Oficjum za zmarłych Liturgii Godzin*, Warszawa 2003, s. 157.

¹⁸ Por. Y. FAUQUET, *Temps liturgique, temps biblique, temps eschatologique: mystère de rèdeption du temps (Essai de theologie biblique)*, w: *Eschatologie et liturgie*, Roma 1985, s. 95n.

2.2. Wspólne treści liturgii godzin i Eucharystii

Nierozłączne są motywy w darze Eucharystii z motywami zawartymi w liturgii godzin. Centrum jest Chrystus i Jego zbawcza Ofiara.

Wzajemne powiązania liturgii godzin z Eucharystią można by wyrazić słowami zawartymi w *Exultet* Wigilii Paschalnej. Podobną zachętę kieruje codziennie Kościół do swoich wiernych: „Zaprawdę godne to i sprawiedliwe, abysmy z całego serca i z całej duszy śpiewem wystawiali niewidzialnego Boga”. Zachęta ta może się urzeczywistnić zarówno podczas sprawowania liturgii eucharystycznej, jak też w odprawianiu liturgii godzin¹⁹.

W prefacjach za zmarłych przewija się motyw dziękczynienia za zbawcze dzieło Boga i jego owoce w ludzkim życiu. Teksty odwołują się do prawdy o *communio sanctorum*, o łączności Kościoła ziemskiego z aniołami i świętymi w celu wspólnego dziękczynienia Bogu za zbawcze dzieło Chrystusa. Kościół celebrować więc liturgię eucharystyczną jako spotkanie nieba z ziemią — jak w liturgii godzin²⁰.

Wzajemne odniesienia pomiędzy Eucharystią i liturgią godzin są widoczne także w modlitwach wstawienniczych. W modlitwach eucharystycznych Kościół podczas Eucharystii wymienia poszczególne intencje modlitw wstawienniczych. Jeszcze wyraźniej uwidacznia się to w modlitwie powszechnej, która wskazuje na bliskie podobieństwo z *preces* jutrzni i nieszporów. Najważniejszą analogię ze związkami Eucharystii z oficjum uświęcenia czasu stanowi fakt obecności Jezusa Chrystusa w centrum obu tych celebracji.

Eucharystia jest przede wszystkim pamiątką i uobecnieniem Paschy Chrystusa. To samo można powiedzieć o każdym oficjum liturgii godzin, które jest modlitwą paschalną Kościoła w ścisłym sensie. Liturgia godzin to modlitwa Chrystusa – Baranka, którego św. Jan ukazuje w chwale nieba (por. Ap 14,1).

Na podobieństwo liturgii godzin i Eucharystii wskazuje także znak sakramentalny obu celebracji, pomimo że *liturgia horarum* nie jest sakramentem w ścisłym sensie, pełni jednak rolę znaku, ponieważ uobecniania Misterium Zbawcze w wymiarze czasu i historii. Tak więc liturgia godzin, podobnie jak Eucharystia, staje się sakramentem zbawienia w każdym czasie. Celebrowanie Eucharystii tworzy Kościół, a sprawujący oficjum urzeczywistniają żywy Kościół w czasie. Eucharystia kształtuje rzeczywistość eklezjalną, natomiast liturgia godzin kształtuje modlące się zgromadzenie wiernych w wymiarze paschalnym i eschatologicznym. Związek Eucharystii z liturgią godzin wyraża się także poprzez ich wzajemną zależność — liturgia godzin prowadzi do Eucharystii, Eucharystia zaś osiąga pełnię w liturgii

¹⁹ Por. WIT, *art. cyt.*, s. 391.

²⁰ Por. J. DECYK, *Rzeczywistość eschatyczna człowieka według modlitw za zmarłych Mszału Rzymskiego Pawła VI*, Warszawa 1995, s. 136.

godzin. Związek ten dodatkowo uwytatnia przyjęta w Kościele praktyka łączenia liturgii godzin z liturgią Eucharystii, co spotyka się ze zrozumieniem wiernych uczestniczących w celebracji liturgii godzin²¹.

Zreformowana po Soborze Watykańskim II liturgia łączy liturgię godzin ze Mszą świętą, dzięki czemu Eucharystia stała się również centrum liturgii godzin.

Ogólne wprowadzenie do Liturgii Godzin podaje możliwości zestawienia tych dwu czynności liturgicznych:

W niektórych wypadkach, uzależnionych od okoliczności, gdy oficjum odprawia się publicznie lub we wspólnocie, można połączyć jedną z Godzin ze Mszą św. Należy wtedy zachować przepisy podane niżej, a dana Godzina i Msza św. muszą odpowiadać temu samemu oficjum. Nie można jednak dopuścić, by to stanowiło przeszkodę w działalności duszpasterskiej, zwłaszcza w niedzielę (nr 93).

Dalsze punkty *Ogólnego wprowadzenia* podają szczegółowe informacje dotyczące łączenia liturgii godzin ze Mszą świętą (por. OWLG 94–99).

Każda Eucharystia jest głoszeniem Tajemnic Paschalnych Chrystusa: „Głosimy śmierć Twoją Panie Jezu, wyznajemy Twoje zmartwychwstanie i oczekujemy Twego przyjścia w chwale” (Modlitwa eucharystyczna). Eucharystia znajduje się w centrum całego posługiwania Kościoła, łączy się z liturgią godzin, ona zaś ukierunkowana jest na Eucharystię.

Kościół, sprawując liturgię godzin, wypełnia misję Jezusa Chrystusa i Jego polecenie, stanowiące wezwanie do nieustannej modlitwy. Zachętę do niej Chrystus niejedną raz wyrażał przy różnych okazjach, na przykład w związku z przypowieścią o „mocy wytrwałej modlitwy”, o nieustannej modlitwie, o tym, że Jego wyznawcy „zawsze powinni się modlić i nie ustawać” (Łk 18, 1). Modlitwa Kościoła jest znakiem osobowego związku z Bogiem, „stanowi serce samej wiary”. Eucharystia i liturgia godzin najlepiej ukazują dwuwymiarowość spotkania — pomiędzy niebem i ziemią oraz wewnątrz Kościoła.

Powiązanie liturgii godzin z Eucharystią jest teologicznie i eschatologicznie w pełni uzasadnione. Ofiara Chrystusa i udział w niej chrześcijan, a także Uczta Pańska, w której uczestniczą wierzący, są zadatkami nieśmiertelności i zapowiedzią udziału człowieka w wiecznym pokoju i uczcie zbawionych.

Liturgia eucharystyczna sprawia eucharystyczną obecność Chrystusa w Kościele, a zarazem jest anamnezą eucharystyczną. Jest ona przede wszystkim historycznym czasem zbawienia, odnoszącym się szczególnie do paschalnych wydarzeń zbawczych — Krzyża, Zmartwychwstania, Wniebowstąpienia i Paruzji. To zbawienie realizuje się poprzez Eucharystię w Kościele, mocą Ducha Świętego. Krzyż i Zmartwychwstanie, a także eschatologiczny sąd Miłości są nierozłączne, a swoje dopełnienie znajdują w tajemnicy Eucharystii²².

²¹ Por. NADOLSKI, *dz. cyt.*, s. 244n.

²² Por. B. BOBRINSKOY, *Liturgie et eschatologie*, w: *Eschatologie et liturgie*, Roma 1985, s. 37–39.

Eucharystia jest najwymowniejszym znakiem obecności Chrystusa w Kościele i nadziei na Jego powtórne przyjście. Mówiąc o powtórny przyjsciu Chrystusa, należy podkreślić, że czas pomiędzy śmiercią Jezusa i Jego Zmartwychwstaniem oraz pomiędzy Zmartwychwstaniem i Paruzją nie jest czasem śmierci, ale czasem Kościoła, a przede wszystkim czasem Eucharystii²³.

W liturgii uświęcenia czasu, podobnie jak w Eucharystii, dokonuje się także uświęcenie człowieka zwłaszcza przez zbawcze słowo Boga zawarte nie tylko w czytaniach; tym duchem są także przeniknięte psalmy, modlitwy, śpiewy (por. KL 24). Teksty te są niewyczerpanym źródłem kontemplacji (por. OWLG 28).

2.3. Eucharystia i liturgia godzin przedłużeniem modlitwy Chrystusa

Publiczną modlitwę Kościoła Katechizm Kościoła Katolickiego określa w taki sposób:

Ten nierozłączny dar słów Pana i Ducha Świętego, który ożywia je w sercach wierzących, Kościół otrzymał i przeżywał już od swoich początków. Pierwsze wspólnoty modliły się słowami Modlitwy Pańskiej „trzy razy dziennie” w miejsce „osiemnastu błogosławieństw”, będących w użyciu w pobożności żydowskiej (KKK 2767).

Dalej Katechizm naucza:

Według Tradycji apostoelskiej Modlitwa Pańska jest w sposób istotny zakorzeniona w modlitwie liturgicznej (...). We wszystkich tradycjach liturgicznych Modlitwa Pańska stanowi integralną część Godzin większych świętego Oficjum. Ale przede wszystkim w trzech sakramentach wtajemniczenia chrześcijańskiego uwydatnia się jej charakter eklezjalny (KKK 2768).

Wszystkie prośby jutrzni i nieszporów zamyka Modlitwa Pańska, która obejmuje najważniejsze potrzeby człowieka ochrzczonego. Są one zawarte w tekście, który przekazał swoim uczniom sam Chrystus (por. Mt 9,9-13; Łk 11,1-4). Uwielbienie Boga, wzywanie Królestwa Bożego i przywołanie woli Bożej, a także prośby: o chleb powszedni, odpuszczenie grzechów, przebaczenie i przedziwną prośbę o obronę przed złem i pokusą — są podstawą wartości życia na Chrystusowej drodze. Dzięki Modlitwie Pańskiej ochrzczeni uczą się więzi z Ojcem, która pogłębia się przez wypełnianie Jego woli²⁴.

Modlitwa Pańska jest streszczeniem całego przepowiadania Jezusa, zawiera bowiem prośbę o realizację pełni odkupienia, o środki zbawienia, udzielane wierzącym już za życia, a także prośbę o zachowanie ich od upadku w godzinie ostatecznego kuszenia.

²³ Por. E. MAZZA, *La dimension eschatologique des Prières eucharistiques actuelles*, LMD 220 (1999), nr 4, s. 90n.

²⁴ Por. J. DECYK, *Elementy chrzcielne w tekstach Nieszporów Drugiej Niedzieli Wielkanocnej*, w: TENŻE (red.), *Chrzest na nowo odczytany*, Warszawa 2001, s. 127.

Wraz z Modlitwą Pańską uczniowie poznają nowy „styl modlitwy”, na wzór modlitwy samego Jezusa, który zwraca się do Ojca w sposób naturalny, bezpośredni, z poczuciem pewności właściwej dziecku²⁵.

Modlitwa Pańska jest odmawiana w liturgii trzy razy w ciągu dnia: w jutrzni, w czasie celebracji Mszy świętej i podczas nieszporów. Występuje również w obrzędach chrztu świętego, w czasie ostatniej stacji przy ołtarzu. Stanowi ona jakby małą Ewangelię dla nowo ochrzczonego, drogowskaz wypowiedziany i podarowany mu przez Chrystusa. Modlitwa Pańska jest także odmawiana w ramach obrzędów innych sakramentów.

Ta modlitwa czerpie szczególną moc z Misterium Paschalnego Chrystusa. Tak jak sprawowana Eucharystia łączy się z ofiarą Chrystusa, tak misterium liturgii godzin jest prawdziwie *sacrificium laudis* (ofiarą chwały)²⁶. To określenie w pełni oddaje istotę zarówno Eucharystii, jak i liturgii godzin, w której koncentruje się i wyraża całe Misterium Zbawcze Chrystusa. Zarówno bowiem w celebracji Eucharystii, jak i w sprawowaniu liturgii godzin manifestuje się cały Kościół i ujawnia się jego natura²⁷.

2.4. Eucharystia – Wiatyk

Chrzest i Eucharystia stanowią dwa filary chrześcijańskiej egzystencji człowieka, bez których ani życie chrześcijańskie, ani śmierć ochrzczonego nie byłyby zrozumiałe. Systematyczne pełne uczestnictwo w Eucharystii za życia umożliwia wierzącemu coraz to głębsze upodobnianie się do Chrystusa, by po śmierci mógł on uczestniczyć w Jego Paschalnej Tajemnicy. Sam Jezus zapewnia, że przyjmowanie Eucharystii jest gwarancją zmartwychwstania: „Kto spożywa moje Ciało i pije moją Krew, ma życie wieczne, a Ja go wskrzeszę w dniu ostatecznym” (J 6,54)²⁸.

Wokół Eucharystii Kościół buduje wspólnotę nie tylko między żyjącymi, ale również z wiernymi umierającymi. Ta więź jest znakiem tego, że czas został włączony w wieczność, a doczesna, ziemską wspólnota w Królestwo niebieskie. Nie sposób tu więc pominąć sakramentu umierających — Wiatyku, którego Kościół udziela w godzinie śmierci, która jest paschą człowieka z ziemi do wieczności. Warto rozważyć możliwość udzielania Wiatyku w połączeniu z odpowiednio dobranym oficjum liturgii godzin. „Wiatyk” — to termin, który pochodzi od łac. *via*, *-ae* i oznacza drogę, a zatem Wiatyk jest sakramentem udzielanym na drogę, w drodze. Towarzyszy on człowiekowi przez całe życie na ziemi i prowadzi go aż

²⁵ Por. TENŻE, *Liturgia Godzin przedłużeniem modlitwy Chrystusa*, Bobolanum 11 (2000), nr 2, s. 349n.

²⁶ Por. OWLG 15.

²⁷ Por. DECYK, *Liturgia Godzin przedłużeniem modlitwy Chrystusa*, s. 357.

²⁸ Por. A. HANICH, *Paschalny charakter chrześcijańskiej śmierci*, RBL 33 (1980), nr 3, s. 165–167.

ku niebu. Zatem zbawcza posługa Kościoła wobec człowieka obejmuje całe jego życie chrześcijańskie, przepojone modlitwą i Eucharystią. Również w tym ostatnim momencie, w godzinie śmierci, Kościół wychodzi naprzeciw człowiekowi z posługą sakramentalną, a sprawując Eucharystię, w szczególny sposób ukazuje życiowy związek człowieka z Chrystusem i znaczenie Jego Paschy dla paschy człowieka.

Zarówno Eucharystia, jak i modlitwa liturgii godzin zwiastują i antycypują zmartwychwstanie człowieka, powodując, że wkracza on w nowe relacje zarówno ze światem niebiańskim, jak i doczesnym, stworzonym, ziemskim. Doświadcza bogactwa nowej rzeczywistości nadziemskiej, podobnej do rzeczywistości będącej udziałem aniołów. Jednak ta nowa rzeczywistość nie zrywa więzi człowieka ze światem i ziemskim życiem, które dla zmarłego dobiegło końca, bowiem ta relacja nieustannie trwa.

* * *

Dekret Soboru Watykańskiego II o posłudze i życiu prezbiterów *Presbyterorum ordinis* skłania prezbiterów, by zachęcali wiernych do jak najgłębszego zaangażowania w liturgię tak Eucharystii, jak i liturgii godzin.

Niech więc uczą wiernych, aby przez hymny i pieśni duchowe potrafili w sercach swoich śpiewać Panu, dziękując zawsze za wszystko Bogu i Ojcu w imię Pana naszego, Jezusa Chrystusa. Właśnie to dziękczynne uwielbienie, które składają w celebracji Eucharystii, niech prezbiterzy rozciągają na różne pory dnia w liturgii godzin, w której modlą się do Boga w imieniu Kościoła za cały powierzony sobie lud, a nawet cały świat (DP 5).

Cała chrześcijańska liturgia jest celebrowaniem tej rzeczywistości, o której mówi soborowy dekret. Oficja poranne i wieczorne są jedynie rytualnymi momentami sprawowanymi w czasie i jako takie są głoszeniem światu wiary i apostołską służbą wobec misji Chrystusa na ziemi i Jego zbawienia. Są one także uwielbieniem i dziękczynieniem za Jego wspaniałomyślność i przygotowaną człowiekowi wieczną przyszłość. Są wreszcie modlitwą błagalną Bożego ludu kapłańskiego o jego potrzeby i potrzeby całego świata²⁹

Celebracja Eucharystii, jak i liturgii godzin jest misterium, które z jednej strony ukazuje wobec człowieka bliskość Boga, z drugiej dystans wobec Niego. Miłość Boża, sakramenty i modlitwa są znakami przybliżającymi obecność Boga w Kościele, z drugiej strony, paradoksalnie, Bóg pozostaje dla człowieka żyjącego na ziemi wielką tajemnicą. Zatem wierzący w Kościele doświadczają obecności Boga, a jednocześnie oczekują na spotkanie z Nim w wieczności.

²⁹ Por. TAFT, *dz. cyt.*, s. 349.

La Liturgie des Heures et l'Eucharistie

Résumé

Conformément à la nature du baptême, chaque croyant est inclus dans le sacerdoce du Christ, réalisé par l'Église dans l'Eucharistie et par la Liturgie des Heures. La prière de l'Église est en effet une mission du Christ, sa recommandation, sa vocation, son mandat.

Le Christ qui est le terme de l'histoire, et en même temps le sommet de l'eschatologie, est la source de l'Eucharistie et de la Liturgie des Heures en tant que prière de sanctification du temps; elles constituent la proclamation eschatologique du salut obtenu par Jésus Christ, ainsi que la louange et l'action de grâce à Dieu pour ce don.

Aussi bien l'Eucharistie que la Liturgie des Heures sont célébrées dans l'unité de toute l'Église par la force du Saint-Esprit. Elles ont donc une signification ecclésiale, et accomplies en union avec le Christ elles reçoivent une dimension rédemptrice, en tant que culte rédempteur des baptisés.

Les relations réciproques entre l'Eucharistie et la Liturgies de Heures sont visibles entre autres dans les prières d'intercession. Dans les prières eucharistiques, l'Église énumère les divers suffrages des prières d'intercession. C'est encore plus visible dans la Prière universelle qui comporte une similitude avec les *preces* des Matines ou des Vêpres. L'analogie la plus importante consiste en la présence de Jésus Christ au centre même de ces célébrations.

Les demandes des Matines et des Vêpres sont intégrées dans la Prière du Seigneur qui est un résumé de toute la prédiction du Christ. La Prière du Seigneur est aussi récitée au cours des rites des autres sacrements. Il conviendrait aussi d'envisager la possibilité d'administrer le viatique en liaison avec un office adapté de la Liturgie des Heures.

La célébration de l'Eucharistie, aussi bien que la Liturgie des Heures, constituent un *mysterium*. L'amour de Dieu, les sacrements et la prière constituent autant de signes qui nous rapprochent de la présence de Dieu au sein de l'Église, et d'autre part — paradoxalement — Dieu reste pour l'homme vivant sur Terre un grand mystère. Ainsi donc les croyants éprouvent au sein de l'Église la présence de Dieu, et en même temps attendent de Le rencontrer dans l'éternité.